

2025
№3

ISSN 3060-527X

TA'LIMDA ISTIQBOLLI IZLANISHLAR.

XALQARO ILMIY METODIK JURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC METHODOLOGICAL JOURNAL

Sadulloyeva Maxfuza G'aybulloyevna,
Buxoro davlat universiteti, Pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi
mahfuzasadulloyeva@gmail.com

TA'LIM MUHITINING TARIXIY RIVOJLANISHI VA UNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu maqolada "ta'lim muhitining" tushunchasi uning tarixiy shakllanishi nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Ta'lim muhitining rivojlanishi bilan bog'liq asosiy pedagogik g'oyalar tahlil qilingan, shuningdek, Ma'rifat davridan boshlab, Jan Amos Komenskiy, Jon Lok, Jan-Jak Russo, Yanush Korchak va mahalliy pedagoglarning asarlari o'rganilgan. Ta'lim muhitining o'quvchining shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati to'g'risida xulosa chiqarilgan.

Kalit so'zlar: muhit, ta'lim, o'qish, natija, pedagogika fani, xususiyatlar, shaxs, ma'no, inson rivojlanishi, tarbiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие «образовательной среды» с точки зрения её исторического формирования. Проанализированы основные педагогические идеи, связанные с развитием образовательной среды, а также изучены труды Ян Амоса Коменского, Джона Локка, Жан-Жака Руссо, Януша Корчака и местных педагогов начиная с эпохи Просвещения. Сделан вывод о значимости образовательной среды в формировании личности ученика.

Ключевые слова: среда, образование, обучение, результат, педагогическая наука, особенности, личность, смысл, развитие человека, воспитание.

Annotatsion: This article examines the concept of the "educational environment" from the perspective of its historical formation. The main pedagogical ideas related to the development of the educational environment have been analyzed, and the works of John Amos Comenius, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Janusz Korczak, and local educators, starting from the Enlightenment era, have been studied. A conclusion has been drawn regarding the significance of the educational environment in shaping the personality of the student.

Key words: environment, education, learning, outcome, pedagogical science, characteristics, personality, meaning, human development, upbringing.

Kirish. "Ta'lim muhitining" tushunchasi pedagogika fanida dinamik va ko'p jihatdan murakkabdir. U o'quvchining shaxsini shakllantirish va rivojlantirishga hissa qo'shadigan ijtimoiy, madaniy, psixologik-pedagogik shart-sharoitlarning majmuasini o'z ichiga oladi. Tarixiy jihatdan ta'lim muhitining shakllanishi turli davrlarning falsafiy va pedagogik g'oyalari ta'sirida yuzaga kelgan. Asrlar davomida olimlar va pedagoglar ta'lim va tarbiya uchun optimal sharoitlar yaratishga intilishgan, insonparvarlik, shaxs erkinligi va tabiatga moslik tamoyillariga tayangan holda.

Asosiy qism. "Ta'lim muhitining" atamasi pedagogikada quyidagicha talqin qilinadi: o'quvchi (bolalar bog'chasidagi tarbiyalanuvchi, umumta'lim maktabidagi o'quvchi) bilan o'zaro ta'sir orqali shaxsning rivojlanishi (shakllanishi) ro'y beradigan ijtimoiy, madaniy, psixologik-pedagogik shart-sharoitlarning majmuasi. Har qanday ta'lim muhiti o'quvchining individual xususiyatlarini ochib berishga qaratilgan. Demak, ta'lim muhitining umumiy ma'nosi - bu tarbiya, o'qish va insonning rivojlanishi yuz beradigan bir qator sharoitlar. Bunday muhitning asosiy shaxsiyati - bu pedagog. Aynan u ta'lim muhitida sifatli tarzda tarbiya, o'qish va o'quvchini rivojlantirishga yordam berishi kerak.

Zamonaviy ta'lim muhitini tushunish uzoq vaqt davomida shakllangan, ya'ni pedagogikaning Ma'rifat davrida tug'ilishi davridan boshlab, ya'ni ilmiy, falsafiy va ijtimoiy fikrning jadal rivojlanishi davrida (XVII asr - XVIII asr boshlarida). Ushbu davrda tarbiya va o'qishdagi insonparvarlik yondashuvi g'oyalari paydo bo'lib, ular keyingi pedagogik nazariyalar uchun asos bo'ldi.

Fikr «inson shaxsining erkinligi» o'qish va tarbiya jarayonida birinchi marta pedagogik tafakkur sohibi Jan Amos Komenskiy (1592–1670) asarlarida paydo bo'ldi. Uning asosiy asarlaridan biri bo'lgan «Buyuk didaktika»da ta'lim va tarbiya tizimini tartibga solish bo'yicha ishni samarali tarzda olib borgan. Olimning ta'limdagi asosiy g'oyasi - bu tabiatga moslik, ya'ni o'quvchining tabiiy qobiliyatlarini hisobga olish zarurati edi. Bolalarning aql-idrokini yuqori baholagan Komenskiy ular bilim olishga qodir deb hisoblagan, shuning uchun u «hammani hamma narsaga o'rgatmoqchi edi». U jamiyatdagi odamlarga kambag'al va boy, o'g'il va qiz deb bo'linmasdan, barcha uchun umumta'limni talab qildi, hamma uchun ta'lim olish imkoniyatini yaratishni xohladi.

Komenskiy o'zining maktab tizimini ishlab chiqishga muvaffaq bo'ldi, u bola yoshiga va psixologik xususiyatlariga tayangan holda tashkil etilgan edi. U sinflarni, o'quv yillari tizimini, ma'lum bir o'qitish tamoyillarini joriy etdi, bu ta'lim jarayonini sezilarli darajada osonlashtirdi. Jan Komenskiy ta'limda 9 asosiy qoida ishlab chiqdi va ularni joriy etdi:

1. «Barcha narsalarni o'rgatish kerak».
2. «O'rgatgan narsalaringizni o'quvchiga haqiqatan mavjud va foyda keltiruvchi narsa sifatida taqdim eting».
3. «O'rgatgan narsalaringizni to'g'ridan-to'g'ri o'rgatish kerak, aylanma yo'llar bilan emas».
4. «O'rgatgan narsalaringizni shunday o'rgatish kerakki, ular qanday mavjud va qanday ro'y berayotgan bo'lsa, ya'ni sabab-oqibat aloqalarini o'rganish yo'li bilan».
5. «O'rgatish kerak bo'lgan narsalar avval umumiy tarzda taqdim etilsin, keyin esa qismlariga bo'linib o'rgatilsin».
6. «Narsaning har bir qismini, hatto kamroq muhim bo'lganni ham, boshqa qismlar bilan bog'liq tartib, holat va aloqalarini inobatga olib ko'rib chiqish kerak».
7. «Hammasini izchil o'rganish kerak, har bir paytda faqat bitta narsaga e'tibor qaratish lozim».
8. «Har bir mavzuga shunday to'xtalish kerakki, u to'liq tushunilguncha davom etilsin».
9. «Narsalar orasidagi farqlarni yaxshi tushuntirish kerak, shunda hamma narsaning tushunchasi aniq bo'ladi».

Olimning g'oyalari bugungi kunda ham dolzarb, ular «ta'lim muhitining» tushunchasidan ajralmasdir. Uning yondashuvi boshlang'ich va o'rta ta'lim tizimini shakllantirishga hissa qo'shdi, keyinchalik bu zamonaviy ta'lim modellari asosiga aylandi.

Jon Lokning (1632–1704) pedagogik g'oyalari «Tarbiya to'g'risida fikrlar» kitobida bayon etilgan. U tarbiyadagi asosiy tamoyilni — bolada javobgarlik hissini shakllantirish zaruratini ko'rgan, bu bolaning jiddiy ish qilish va o'z ta'limiga jiddiy yondashishni biladigan shaxs bo'lishini ta'minlashdir. D. Lok ayniqsa, individualning salomatligini mustahkamlash masalasini ajratib ko'rsatdi, chunki u «sog'lom tanada sog'lom ruh yashaydi» degan edi. U jismoniy tarbiyaning ahamiyatini ta'kidlab, kundalik rejimni, to'liq ovqatlanishni va o'rtacha jismoniy mashqlarni bajarishni zarur deb bildi.

Bevosita, deydi olim, tarbiyaning axloqiy jihati muhimdir, shu bilan birga asosiy vosita sifatida u ijobiy misolni hisoblagan. Jon Lok jazolash va mukofotlashdan voz kechishni taklif qiladi, chunki u ularda salbiy ta'sirni ko'rgan: jazolashdan — o'quvchining psixologik travmasi, mukofotlashdan - uning dangasalikka rag'batlantirilishi. Olim birinchi bo'lib predmetli o'qitishning keng tizimini taklif qilgan: bu o'qish, yozish, ona tili va xorijiy tillar, geografiya, geometriya, astronomiya, buxgalteriya, raqslar, ot minish. Shunday qilib, D. Lokning pedagogik fikri tarbiyaning xarakterini kengaytirib berdi: jismoniydan - axloqiy va aqliyga qadar.

Keyingi asrlarda Komenskiy va Lokning g'oyalari Russo, Pestalozzi, Disterveg va boshqa buyuk pedagoglarning asarlarida rivojlandi. Ular zamonaviy ta'lim muhitining shakllanishiga katta hissa qo'shdi, o'quvchining shaxsiyatiga, uning individual xususiyatlari va ehtiyojlariga e'tibor qaratdi.

Bugungi kunda ta'lim muhitining rivojlanishi raqamli texnologiyalar, innovatsion o'qitish metodikalar va inklyuziv ta'lim tamoyillarini hisobga olgan holda davom etmoqda. Ma'rifat davrida qo'yilgan asosiy g'oyalar hozirgi kunda ham ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda.

«Erkin tarbiya» nazariyasini Jan-Jak Russo (1712–1778) pedagogikada yangi g'oyalar uchun asos yaratgan. Russo qadimgi zamonlarda odamlar tabiat bilan mutlaq uyg'unlikda yashaganiga ishongan [9]. Shu boisdan u shunday fikr bildirgan: insonning tarbiyasiga ham muhit (tabiat), ham odamlar, ham atrofdagi dunyo predmetlari ta'sir qiladi. Russo samimiy ravishda dunyo har xil yaramasliklar bilan botganini va bu kichik odamni sindirib, buzib qo'yishi mumkinligini hisoblagan. Bola yomonlikdan himoya qilinishi kerak, deb hisoblagan. Fransuz faylasufi bolani tabiat bag'rida, jamiyatdan uzoqda tarbiyalashni taklif qilgan, chunki jamiyat uning toza ruhini buzishi mumkin edi. Russo sinfda dars berish tizimini tan olmagan, chunki u bolaning faqat tabiat orqali, uning bilan bevosita o'zaro ta'sirda bo'lishi orqali bilim olishini o'ylagan. U darsliklarni rad etgan, chunki u o'quvchi haqiqatni faqat o'z tajribasi orqali olish mumkinligini hisoblagan. Jan-Jak Russoning pedagogik g'oyalari hech qanday shubhasiz emas, ammo olimning eng asosiy fikri – bu bolani sevis, uning ehtiyojlari va yosh xususiyatlarini hisobga olishdir. Bu hozirgi zamon jamiyatida ta'lim va tarbiyadagi eng muhim mezonlardan biridir.

Katta ahamiyatni ta'lim muhitiga Polshalik pedagog va insonparvar Janush Korchak [5] bergan. Uning «Bolani qanday sevis kerak» (1919) kitobida u «tarbiyalovchi muhit»ning to'rtta turini ajratib ko'rsatgan:

- dogmatik,
- g'oyaviy (ijodiy),
- bezovta qilmaydigan iste'mol muhiti,
- tashqi ko'rinish va karera muhiti.

Ushbu tipologiyaning misolida, muhitning faqat metodlar bilan emas, balki ta'lim va tarbiyaning maqsadlari bilan qanday chambarchas bog'liqligi ko'rinadi. Hozirgi kunda ushbu muhit turlarini nafaqat bolalarni, balki kattalarni o'qitishda ham qo'llash mumkin. Keling, Yanush Korchak tomonidan taklif etilgan tarbiyalovchi muhit turlarini batafsilroq ko'rib chiqaylik.

Dogmatik muhit uchun yuqori intizom, mutlaq tartib va halollik xosdir. Ba'zi olimlarning fikriga ko'ra, bunday dogma Komenskiy ta'limida ham o'rnatilgan edi. Bunday muhitda o'quvchi har qanday shakldagi ta'limni passiv (faolsiz) iste'molchi sifatida qabul qiladi. O'quvchi tayyor haqiqatlarni olishadi, ularni talqin qilish yoki qayta o'ylash imkoniyatiga ega emas. Bola tarbiyachining og'zidan olamning tayyor namunalarini oladi va o'zini oldindan belgilangan namunaga ko'ra «shakllantirishadi». Bunday sharoitlarda dunyoni mustaqil ko'rish hech qanday rag'batlantirilmaydi, va atrofdagi haqiqatga bo'lgan shaxsiy qarashni rivojlantirishga hissa qo'shilmaydi. Bunday yondashuv tarbiyada ijodiy faollik va tashabbuskorlikni cheklaydi, o'quvchini ta'lim jarayonining ob'ekti qilib qo'yadi, uning faol ishtirokchisi emas.

G'oyaviy yoki ijodiy muhitda esa, aksincha, o'quvchining yaxshi niyati hukmronlik qiladi. Bu yerda fikr parvozini, tasavvurni, o'qituvchi bergan bilimlarni talqin qilishni qo'llab-quvvatlashadi. Aynan bunday ta'lim muhitiga Yanush Korchak ko'proq moslashgan edi. U bolalarning qiziquvchanligi va faolligini o'sib kelayotgan avlodning buyuk huquqi deb hisoblagan, chunki aynan shu huquq o'quvchiga ijtimoiy hayotiy tajriba beradi, uning ichki erkinligini saqlashga yordam beradi va turli murakkab vaziyatlarda faol harakat qilishga rag'batlantiradi. Bunday yondashuv bolalarga nafaqat bilim olish, balki ularni o'ylab, hayotda qo'llashni, o'z qarashlari va prinsiplarini shakllantirishni o'rgatadi.

Bezorat iste'mol muhiti, qulaylik, moddiy va psixologik farovonlikning qiymati muhim hisoblanadi. Polshalik pedagog bu muhitni quyidagicha tasvirlagan: «Mening uchun ish bu nimadirga xizmat qilish emas, hayotdagi joy emas, maqsad emas, balki o'zimga qulayliklar,

istalgan sharoitlarni ta'minlash uchun vositadir» [5]. Hozirgi pedagogikada bunday muhit shunday ataluvchi odamga yo'naltirilgan maktabning sharoitlarini aks ettiradi deb hisoblanadi. Bu maktab, unda bolani nima bezovta qilayotganini ishonch bilan muhokama qilish mumkin bo'lgan bir nechta kattalar bor. Ular tayyor javoblarni taklif qilmaydi, bolaga nega o'quvchi maktab tomonidan belgilanganidek harakat qilmasligini so'ramaydilar yoki tanbeh bermaydilar [8]. Bunday muhitning asosiy belgisi - bosim va stressdan holi, xohish-istak bilan ta'lim olishdir.

Tashqi ko'rinish va karera muhiti haqida Janush Korchak salbiy fikr bildirib, unga eng salbiy xususiyatlarni taqdim etgan. Uning fikriga ko'ra, bu yerda begona qadriyatlar ekspluatatsiya qilinadi, o'quvchining hayotiy haqiqatlari uchun qadriyat bo'lmagan narsalar bezatiladi. Bu sun'iy yaratilgan hayot bo'lib, unda fakhru shuhrat, aldov, yomonlik, kibr, hasad ustuvorlik qilmoqda. Biroq, rossiyalik olim V.A. Yashvin «karera» muhitida «dogmatik» va «bezorot» muhitidan farqli o'laroq, musbat g'oya mavjudligini ta'kidlaydi – bu faol shaxsiyatni shakllantirish g'oyasidir [12].

Rossiyalik pedagogika asoschilari asarlarida atrof-muhitning bola shaxsiyatining rivojlanishiga ta'siri masalalari o'rganilgan. Odam tarbiyasida atrof-muhitning rolini A.F. Lazurskiy, N.I. Pirogov, K.D. Ushinskiy, L.N. Tolstoy, P.F. Lesgaft va boshqalar yozgan. A.S. Makarenko'ning ajralib turadigan pedagogik tizimi tashabbuskorlikka yo'naltirilgan, bu esa jamiyat manfaatlariga xizmat qilganda rag'batlantirilishi kerak. A.S. Makarenko'ga ko'ra, pedagogikaning maqsadi – shunday odamni tarbiyalashdirki, u o'z zamonining ijtimoiy modeliga yaxshi moslasha oladi: «Bolani rivojlantirish uchun pedagogik maqsadlarga muvofiq sharoit yaratish zarur, moddiy va axloqiy sharoitlarni. Muhit unga moddiy va ma'naviy oziq beradi, shuning uchun u sog'lom, toza, mazmunli bo'lishi kerak, shunda jismoniy va ma'naviy oziq ham mo'l va xilma-xil bo'ladi» [3].

Muammo atrof-muhit tarbiyasini faol o'rganib chiqqan S.T.Shatskiy, Rossiyalik tajriba pedagogi, tarbiya masalalari bo'yicha bir qancha asarlarning muallifi. Olim, ijtimoiy muhitning tarbiyaviy salohiyatini hisobga olmasdan va undan foydalanmasdan pedagogik jamoa tarbiya vazifalarini sifatli hal eta olmaydi deb hisoblagan. «Hayot, atrof-muhit tarbiyalaydi, - deb yozgan S.T.Shatskiy, - lekin odatda biz buni faqat fakt sifatida qayd etamiz, undan hech qanday jiddiy xulosalar chiqarmaymiz» [11].

Ta'lim muhitidan tarbiya qilish g'oyasi nazariy va amaliy jihatdan o'zbekiston pedagogikasida o'z ifodasini topgan. Pedagogika muhitiga faol aralashish, uni qurishni bilish, uning samarali shakllarini topish va o'rgatish - bu pedagogika ilmining asosiy jihatlari hisoblanadi. Qisqacha, lekin aniq tarzda muhitning ahamiyatini o'z vaqtida A.S.Makarenko shunday ta'kidlagan: «Tarbiya qiluvchi o'zi emas, balki atrof-muhitdir» [7].

Xulosa. Ta'lim muhitining tushunchasi uzoq rivojlanish yo'lini bosib o'tdi, ilmiy, falsafiy va ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida transformatsiya bo'ldi. Hozirgi zamon ta'lim muhitining qurilishi gumanizm, individual yondashuv va o'quvchining ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki prinsiplari asosida amalga oshirilmoqda. Tarixiy tajribani hisobga olish va samarali ta'lim muhiti yaratish uchun eng yaxshi pedagogik g'oyalarni qo'llash, shaxsiyatni har tomonlama rivojlantirishga hissa qo'shish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Ananyina Y. V., Blinov V. I., Sergeev I. S. Ta'lim muhitini o'rganish: o'rta kasb-hunar ta'limi muhitini tarmoq-klasterning integratsiyalashuvi sharoitida rivojlantirish // M.: MCHJ «AVANGLION-PRINT». 2012. – b.46.
2. Gruzdeva N. V. Ta'lim maktabi makonini yaratish bo'yicha metodologik yondashuvlar // Maktab ta'lim muhitining muammolari va rivojlanish istiqbollari. - SPb.: Rech. 2001. B. 32-35.
3. Zhuravleva S.V. "Ta'lim muhit" tushunchasining pedagogika fanida shakllanishining tarixiy sharhi // Ilmiy sharh. Pedagogika fanlari. – 2016. – № 3. – b. 48-56;

4. URL: <https://science-pedagogy.ru/ru/article/view?id=1497>
5. Korchak Y. Qanday qilib bolani sevish kerak.- https://librebook.me/kak_liubit_rebenka_chast_1/vol1/1
6. Korchak Y Pedagogik meros.- <https://www.litmir.me/br/?b=261918&p=1>
7. Lokk Dzh. Misllar o'qitish haqida. So'zlarga uch jildda: Jild 3. — M.: Mysl., 1988. - 409-651c.
8. Makarenko A. S. Pedagogik asarlar: B 8 t.- t.1 M., 1983. — C.47.
9. Pogodin V.I. Men ishonimki, insonga yo'naltirilgan maktab - bu bolalar o'qiydigan maktab, ularni o'rgatadigan emas.- https://skillbox.ru/media/education/interview_vladimir_pogodin/
10. Russo J.-J. Pedagogik asarlar: 2 jildda. Jild 2 / Tahririyati G. N. Djibladze; Tahrirlovchi A. N. Djurinskiy. M.: Pedagogika 1981. - 336 v.
11. Tkacheva A. V. Pedagogika va maktab G'arbiy Yevropada XVII - XVIII asrlarda // Yosh olimlarning tadqiqotlari: II Xalqaro ilmiy konferensiya materiallari (Qozon, 2019-yil iyul). - Qozon: Yosh olim,2019. - B. 50. - URL: <https://moluch.ru/conf/stud/archive/340/15231>
12. Shatskiy S. T. Izlangan pedagogik asarlar 2-jildda. - M.: Pedagogika, 1980. - B .253-254.
13. Yasvin V.A. Ta'lim muhit: modellashtirishdan loyihalashgacha. - M.: Smysl, 2001.- 365 c.
14. Садуллоева М. Г. Гуманизация отношений в системе «Учитель-учащийся»- установление связей сотрудничества //Достижения науки и образования. — 2019. — №. 8-3 (49). — С. 103-104.
15. Садуллоева М. Г., Акрамова М. Т. Понятие семьи с точки зрения учащихся начальных классов //International Conference on Adaptive Learning Technologies. — 2024. — Т. 1. — С. 33-38.
16. Садуллоева М. Г., Ражабова С., Холова Г. Т. Язык и речь в преподавании русского языка в школе //Современные научные исследования: актуальные вопросы, достижения и инновации. — 2021. — С. 218-220.
17. Садуллоева М. Г. Лингвокультурема как тесная связь языка и культуры, на примере басни гулхани «рассказы о сове» //Актуальные вопросы современной науки и образования. — 2021. — С. 218-220.
18. Sadulloyeva M. Continuous teaching program practices for primary school teachers // "Педагогическая акмеология" международный научно-методический журнал. — 2024. — Т. 2. — №. 10.

Nurullayev Abdurashid Ro'zimboyevich, Skoliozi bor talabalarning individual psixologik xususiyatlari	108
Eshmanov Otabek Usanovich, Shonazarova Nilufar Abbas qizi, Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimini tashkil etuvchi omillar	112
Eshmanov Otabek Usanovich, Yangiboyeva Nodira Berdiyarovna, Bo'lajak o'qituvchilarning kreativlik kompetentligini rivojlantirish	116
Mamirova Zulxumor Narbayevna, Boshlang'ich ta'limda o'quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy shakllari	120
Fotima Choriyeva Tolib qizi, Xorijiy tili tinglovchilarida akademik yozuv va tahlil kompetensiyalarini shakllantirishga mo'ljallangan zamonaviy pedagogik usullar	124
Matchanova Nazokat Qudart qizi, Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalari uchun kreativ pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish va joriy etish	129
Muratov Sanjar Jumanazarovich, Jamoaviy sport turlari orqali talabalar liderlik ko'nikmalarini shakllantirish	134
Madaminov Mirjalol Po'lat o'g'li, Gamifikatsiya asosida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarining individualizatsiyasi	138
Otajanov Islom Amatovich, Jadidlar tajribasidan kelib chiqib boshlang'ich ta'limda pedagogik innovatsiyalarni joriy etish	143
Allamov Shavkat Sharipovich, Integratsiyalashgan ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni baholash va rivojlantirish strategiyalari	147
Sobirova Aziza Farxodovna, Amaliy faoliyat asosida muammolarni tahlil qilish va yechim izlash ko'nikmalarini shakllantirish	152
Abdurazzoqova Zilola Abdufattoxovna, Ansambl ijrochiligi va uning professional musiqachining shakllanishidagi o'rni	156
Bozorova Umida Baxtiyorovna, Ibodullayeva Baxora Xamidullayevna, Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishda loyiha ishidan foydalanish sinov-tajriba ishlari	160
Xudoyqulova Nasiba Ismailovna, Talaba yoshlarda tibbiy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini	165
Jabborova Oysha Iskandarovna, Talaba yoshlarning mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirish omillari	173
To'rayeva Dilnoza Ismoilovna, Axborot-ta'lim muhiti bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining loyihalash kompetensiyasini rivojlantirish vositasi sifatida	181
Ismatova Nargiza Qamaritdinovna, Davlat va huquq asoslari hamda fizika darslarida fanlararo aloqadorlik masalalari	186
Bahromov Hasan Qayumovich, Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishda zamonaviy yondashuvlar tahlili	191
Намазова Нодира Джумаевна, Особенности преподавания экономических дисциплин в медицинских вузах	198
Davronov Nurzod Ismoilovich, Sharopov Shaxzod Sherali o'g'li, O'quvchilarda sportga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirish mazmuni	206
Sadulloyeva Maxfuza G'aybulloyevna, Ta'lim muhitining tarixiy rivojlanishi va uning pedagogik ahamiyati	210
Kenjayeva Xurshida Pulatovna,	215